

Ambtshalve advies

Over de curatoren van onbeheerde nalatenschap

Ambtshalve advies

over de curatoren van onbeheerde nalatenschap

Goedgekeurd door de Algemene Vergadering van de Hoge Raad voor de Justitie
op 16 december 2015

Er bestaat ook een Franse versie van dit advies.
Il existe aussi une version française du présent avis.

U kunt dit document raadplegen of downloaden op de website van de Hoge Raad voor de Justitie
of via onderstaande QR code:

Hoge Raad voor de Justitie
IJzerenkruisstraat 67
B-1000 Brussel

Tel: +32 (0)2 535 16 16

www.hrj.be

Inhoud

I.	AANLEIDING VAN HET ADVIES	1
A.	EERDERE INITIATIEVEN VAN DE HOGE RAAD INZAKE HET BEWIND OVER EEN BESCHERMDE PERSOON	1
1.	Ambtshalve advies van 21 april 2010 over de vergoeding van voorlopige bewindvoerders	1
2.	Advies van 17 december 2014 met betrekking tot de controle op het bewind over beschermde personen.....	1
B.	UITBREIDING WERKZAAMHEDEN TOT DE CURATOREN VAN ONBEHEERDE NALATENSCHAPPEN.....	2
II.	HET HUIDIGE WETTELIJKE KADER.....	2
III.	DE PRAKTIJEN.....	3
1.	Hoeveel nalatenschappen worden per jaar “onbeheerd” verklaard?.....	3
2.	Wie wordt als curator aangewezen?	3
3.	Oefent de rechter toezicht uit op de wijze waarop de curator zijn taak heeft uitgeoefend ?	3
4.	Hoe berekenen de curatoren hun erelonen?	4
5.	Oefent de rechter toezicht uit op de berekening van deze erelonen ?.....	4
6.	Werden er misbruiken vastgesteld ?.....	5
IV.	BESLUIT	5
1.	Nood aan wettelijk kader	5
2.	Nood aan rationalisatie en centralisatie.....	5

I. Aanleiding van het advies

A. Eerdere initiatieven van de Hoge Raad inzake het bewind over een beschermde persoon

1. **Ambtshalve advies van 21 april 2010 over de vergoeding van voorlopige bewindvoerders**

De vrederechter kan aan de door hem aangestelde bewindvoerder een jaarlijkse bezoldiging toekennen van maximaal 3 % van de inkomsten op jaarbasis die de beschermde persoon genoten heeft (art. 488bis, h), §1, lid 1, B.W.).

In de praktijk bestaat heel veel onduidelijkheid over wat precies moet verstaan worden onder *inkomsten* van de beschermde persoon, hoe de *gemaakte kosten* moeten worden begroot en wat *buitengewone ambtsverrichtingen* zijn.

De HRJ heeft daarom een ambtshalve advies verleend betreffende de begroting van de bezoldigingen en kostenvergoedingen die de wet toelaat, teneinde meer houvast te bieden en een gelijke behandeling en grotere transparantie te verzekeren aan de beschermde personen en hun families.

Het advies roept de vrederechters ook op om effectief toezicht te houden op het bewind.

2. **Advies van 17 december 2014 met betrekking tot de controle op het bewind over beschermde personen**

Naar aanleiding van enkele belangrijke fraudegevallen werd een werkgroep gelast met de evaluatie van de controle door de vredegerechten op de bewinden over beschermde personen.

Na verschillende actoren van het veld te hebben gehoord, besloot de werkgroep dat de wijze waarop de bewinden worden gecontroleerd door de vredegerechten moet worden verbeterd, geharmoniseerd en geprofessionaliseerd. De Wet van 17 maart 2013 tot hervorming van de regelingen inzake onbekwaamheid en tot instelling van een nieuwe beschermingsstatus die strookt met de wenselijke waardigheid moet de basis vormen voor het uitbouwen van een performant en geharmoniseerd risicobeheersysteem.

Dit advies heeft tot doel de grote lijnen te schetsen van een dergelijk controlesysteem. Het is aan de betrokken actoren om een systeem te ontwikkelen en te implementeren.

De HRJ beveelt maatregelen aan op drie vlakken:

1) De selectie en de aanwijzing van de bewindvoerders

- De regelmatige uitoefening van de functie van bewindvoerder dient afhankelijk te worden gemaakt van het volgen van een gespecialiseerde opleiding waarvan het programma wordt bepaald door de representatieve organen van de vrederechters en de ordes.
- Voor occasionele bewindvoerders dient een gids te worden opgesteld met op zijn minst een overzicht van de wettelijke bewindsregels en de taken die zij dienen te vervullen.
- Het aantal dossiers dat gelijktijdig door een zelfde bewindvoerder kan worden beheerd moet worden beperkt tot 100.

2) De administratieve opvolging binnen de vredegerechten

- De administratieve opvolging van de bewinden en de communicatie met de beschermde persoon en de bewindvoerders dient te gebeuren door één of meerdere griffiemedewerkers, die daarvoor over de nodige kennis en vaardigheden te beschikken en de vereiste opleiding te krijgen.
- Een geïnformatiseerd instrument dient te worden ontwikkeld dat de stipte opvolging van de neerlegging van de verslagen verzekert en ervoor zorgt dat het administratief dossier wordt voorgelegd aan de vrederechter telkens wanneer de wet actie vereist (bv. de evaluatie na twee jaar) of bepaalde “knipperlichten” in werking treden.

3) Het uitvoeren van financiële controles.

De financiële controles dienen te worden uitgevoerd in drie fases:

- Eerstelijns controle door een griffiemedewerker (zie hierboven), die toeziet op de stipte inlevering van de verslagen, controleert of de verslagen formeel volledig zijn en zijn opgesteld volgens het voorgeschreven model.
- Tweedelijns controle door de vrederechter die de dossiers, na voorafgaand nazicht door de griffiemedewerker, ontvangt voor goedkeuring en het nemen van een beschikking tot toekenning van beheersloon en kostenvergoeding, alsmede telkens wanneer specifieke vragen of anomalieën rijzen;
- Een derdelijns controle door een technisch adviseur, daartoe aangesteld door de vrederechter:
 - o indien er ernstige aanwijzingen zijn van tekortkomingen in het beheer van een bewind of wanneer de complexiteit van de rekeningen dit rechtvaardigt.
 - o steekproefsgewijs volgens vooraf vastgestelde doelstellingen en criteria (omvang van het vermogen, periodiciteit, het aantal bewinden beheerd door de bewindvoerder, ...).

B. Uitbreiding werkzaamheden tot de curatoren van onbeheerde nalatenschappen

De bewindvoerder over een beschermde personen is slechts één van de vele mandatarissen die door het gerecht kunnen worden aangesteld om een vermogen te beheren of een persoon bij te staan in het beheer ervan.

De VAOC besliste dat de werkgroep die het advies van 17 december 2014 had voorbereid zich daarom ook diende te buigen over de problematiek van de erelonen van andere “gerechtelijke mandatarissen”, in het bijzonder de curatoren van onbeheerde nalatenschappen, en het toezicht daarop.

II. Het huidige wettelijke kader

Een nalatenschap wordt als onbeheerd beschouwd wanneer, na het verstrijken van de termijnen van boedelbeschrijving (drie maand) en van beraad (veertig dagen), zich niemand aanmeldt om een nalatenschap op te vorderen, geen erfgenaam bekend is of de bekende erfgenamen de nalatenschap hebben verworpen (art. 811 B.W.).

Op verzoek van een der belanghebbenden of op vordering van de procureur des Konings wijst de familierechtbank¹ een curator aan (art. 1228 Ger.W.). De aanwijzing wordt bij uittreksel bekendgemaakt in het Belgisch Staatsblad en ter griffie van de rechtbank van eerste aanleg wordt een register gehouden, waarin de aanwijzingen van curators van een onbeheerde nalatenschap worden ingeschreven in de alfabetische volgorde van de namen van de overledenen.

De curator dient vooreerst mogelijke erfgenamen te zoeken. Daarnaast moet hij de nalatenschap beheren en vereffenen, te beginnen met het vaststellen van de staat van de nalatenschap door een boedel beschrijving (art. 813 B.W.).

Voor de tegeldemaking van het actief en de betaling van het passief zijn de desbetreffende regels voor de onder voorrecht van boedelbeschrijving aanvaardende erfgenaam van toepassing op deze afdeling. De vormen door het Burgerlijk Wetboek voorgeschreven voor de erfgenaam die onder voorrecht van boedelbeschrijving aanvaardt, zijn van toepassing op de wijze van beheer en op de rekening en verantwoording van de curator van een onbeheerde nalatenschap (Art. 1230 Ger.W.).

¹ Artikel 1154 Ger.W. bepaalt dat wanneer de waarde van de huisraad bescheiden is, de vrederechter die verzocht werd de verblijfplaats van de overleden te verzegelen, kan beslissen om niet te verzegelen maar een curator aan te stellen over deze goederen. De bevoegdheden en verplichten van deze curatoren zijn in zekere mate vergelijkbaar met deze van de curator over een onbeheerde nalatenschap. De werkgroep heeft de controle op deze curatoren niet uitdrukkelijk onderzocht.

III. De praktijken

Teneinde zicht te krijgen op de bestaande praktijken heeft de Hoge Raad, onder meer via een aan alle rechtbanken van eerste aanleg gerichte vragenlijst, een antwoord gezocht op de volgende vragen:

1. Hoeveel nalatenschappen worden per jaar “onbeheerd” verklaard?

Artikel 1231 Ger.W. schrijft enkel voor dat er op de griffie van de rechtbank van eerste aanleg een register moet worden gehouden waarin de aanwijzingen van curators van een onbeheerde nalatenschap worden ingeschreven in de alfabetische volgorde van de namen van de overledenen. Ook de statistieken de hoven en rechtbanken laten niet toe te bepalen hoeveel nalatenschappen er per jaar onbeheerd worden verklaard.

Aangezien de beschikking tot aanwijzing volgens artikel 1228, tweede lid, Ger.W. bij uittreksel moet worden bekendgemaakt in het Belgisch Staatsblad kan een elektronische zoekopdracht op de website van het staatsblad een goede indicatie zijn van het aantal beschikkingen van de rechtbank van eerste aanleg waarin een curator wordt aangesteld voor een onbeheerde nalatenschappen. Dit geeft volgend resultaat:

	2013	2014
Nederlandstalige beschikkingen	528	485
Franstalige beschikkingen	382	319
België	910	804

Het is nog moeilijker gegevens te vinden over het totaal aantal nog lopende curatelen over onbeheerde nalatenschappen. Eén en ander heeft te maken met het feit dat de complexiteit en de omvang van het beheerde vermogen, en dus ook de duur ervan, sterkt variëren, maar ook met een gebrek aan geïnformatiseerde registratie van deze gegevens bij de rechtbanken.

In de regel betreft het deficitaire nalatenschappen die worden verworpen door de erfgenamen of zeer bescheiden nalatenschappen waarvan de erfgenamen niet op de hoogte zijn, zich niet manifesteren of er zich niet om bekommeren. Regelmatig gaat het ook om erfloze nalatenschappen waarvan de Staat geen inbezitstelling vraagt als er geen financieel voordeel van wordt verwacht. Volgens een antwoord van de minister van financiën op een parlementaire vraag van 2013 zou de Staat de inbezitstelling maar vragen wanneer het netto-actief minstens 12.500 euro bedraagt (Vraag nr. 5-8750 van 17 april 2013).

Ondanks het feit dat het dus meestal om bescheiden bedragen gaat, blijkt uit hetzelfde antwoord ook dat er bij de Deposito- en Consignatiekas, waaraan de curatoren het saldo van onbeheerde nalatenschappen dienen over te maken na het beëindigen van hun opdracht, op datum van 18 april 2013 in totaal 4.735 dossiers nalatenschappen werden geopend voor een bedrag van 45.452.148 euro.

2. Wie wordt als curator aangewezen?

De wet stelt geen enkele vereiste met betrekking tot de hoedanigheid en bekwaamheid van de persoon die als curator kan worden aangewezen.

De opdrachten en de taken van de curator (zie hierboven) vergen echter een specifieke kennis, bekwaamheid, ervaring en integriteit, zodat in de praktijk meestal advocaten worden aangewezen. Meestal worden advocaten aangesteld die plaatsvervangend rechter zijn in de betrokken rechtbank.

3. Oefent de rechter toezicht uit op de wijze waarop de curator zijn taak heeft uitgeoefend ?

Hoewel de wet op dat vlak niets voorziet en de rol van de rechter lijkt te beperken tot het aanstellen van de curator, antwoordden alle respondenten dat de rechters wel degelijk toezicht zouden uitoefenen op de goede uitvoering van de opdracht van de curator.

Deze controle gebeurt meestal wanneer de curator zijn opdracht beëindigt. In de praktijk legt de curator een eindverslag, vergezeld van een kosten- en erelonenstaat, ter goedkeuring voor aan de rechtbank en vraagt hij ontslag van zijn opdracht.

Op dat moment controleren de rechters aan de hand van het verslag of de opdracht naar behoren werd uitgevoerd.

Door het gebrek aan wettelijke bepalingen ter zake verschilt de mate waarin die controle gebeurt en de wijze waarop van rechtbank tot rechtbank. Sommige rechters controleren de verslagen en de stukken in detail en vragen desgevallend bijkomende uitleg of stukken. Indien ze tevreden zijn, keuren ze het eindverslag goed, geven de curator decharge en taxeren zijn ereloon. Andere zijn, gelet op een gebrek aan een uitdrukkelijk wettelijke basis, terughoudender en lijken terug te deinzen voor een decharge van de curator. Zij beperken zicht tot een marginale controle in het kader van het « viseren » van de erelonenstaat. Sommigen laten bovendien gelden dat de rechtbanken noch de bevoegdheden noch de middelen hebben voor een grondige controle.

Van een systematische tussentijdse controle wordt geen gewag gemaakt. Behalve wanneer er klachten zijn van bepaalde belanghebbenden, worden er geen tussentijds verslagen gevraagd.

Het feit dat men vaak advocaten aanwijst die plaatsvervangend rechter zijn bij de rechtbank, biedt volgens sommigen het voordeel dat men de bekwaamheid en betrouwbaarheid van de betrokken advocaat kent en dat hij, als advocaat en magistraat, aan een deontologische toezicht onderworpen is.

4. Hoe berekenen de curatoren hun erelonen?

Er bestaan geen wettelijke regels voor het berekenen van de erelonen van de curatoren. Hoewel dit een gebruik is, voorziet de wet er zelfs niet in dat de curator de door hem berekende vergoeding ter goedkeuring, taxatie of visum moet voorleggen aan de rechter.

Uit de informatie gekregen van de rechtbanken blijkt dat er verschillende praktijken bestaan voor het berekenen :

- Sommige curatoren passen de regels en barema's tot bepaling van de kosten en erelonen van de curatoren van faillissementen naar analogie toe (KB 10 augustus 1998, B.S., 8 september 1998 ; recentste bericht van indexering zie B.S., 15 december 2011, ed. 2, 74661). Dat KB bepaalt dat het ereloon bestaat in een proportionele vergoeding per schijf berekend op grond van de terug geïnde en gerealiseerde activa, met een minimum bedrag van 1.005, 07 EUR. Het KB voorziet ook in afzonderlijke forfaitaire bedragen voor bepaalde administratieve kosten. In de Franstalige rechtbank van eerste aanleg te Brussel gebruikt men een niet dwingend barema op dat KB geïnspireerd is.
- sommige curatoren passen de regels met betrekking tot de bewindvoerders van beschermde personen naar analogie toe ;
- sommige curatoren berekenen hun ereloon zoals ze dat doen als advocaat, namelijk in functie van de gepresteerde uren, aangevuld met hun gebruikelijke administratieve en secretariaatskosten. Als er vorderingen in rechte werden gesteld, bepaalt de waarde van de vordering het ereloon.

5. Oefent de rechter toezicht uit op de berekening van deze erelonen ?

Hoewel de wet ook hiertoe het zwijgen doet, hebben alle respondenten geantwoord dat de rechters wel degelijk controle zouden uitoefenen op de berekening van de erelonen. Dit gebeurt meestal wanneer de curator zijn opdracht beëindigt. Op dat moment controleren de rechtbanken of de opdracht naar behoren werd uitgevoerd en keuren zij de staat goed of “viseren” hem.

6. Werden er misbruiken vastgesteld ?

Geen enkele respondent heeft geantwoord dat er misbruiken werden vastgesteld door curatoren van onbeheerde nalatenschappen, al werd een enkele keer gewag gemaakt van het te lang aanslepen van dossiers en het aanrekenen van te hoog ereloon.

IV. Besluit

1. Nood aan wettelijk kader

De huidige wettelijke bepalingen inzake het beheer en de vereffening van onbeheerde nalatenschappen en inzake de erelonen en kosten van de curatoren van onbeheerde nalatenschappen zijn volstrekt ontoereikend om de basis te vormen van een controlesysteem die naam waardig.

De wet van 17 maart 2013 heeft een gepast kader gecreëerd voor het uitwerken van een systeem van risicobeheersing voor de bewindvoeringen van beschermde personen. In zijn advies van 17 december 2014 heeft de Hoge Raad de grote lijnen geschetst waaraan dergelijk systeem volgens hem zou moeten te beantwoorden. De Hoge Raad meent dat er nood is aan een vergelijkbaar wettelijk kader voor de onbeheerde nalatenschappen.

Bij de uitwerking ervan kan nuttig gebruik worden gemaakt van de aanbevelingen van de Hoge Raad in het hiervoor vermeld advies van 17 december 2014. Bijzonder belang dient gehecht te worden aan de periodieke aard van de controles, de duur van de curatele, de opleiding van magistraten en ondersteunend personeel, het ontwikkelen van een geïnformatiseerd opvolgingsinstrument et het vaststellen van een erelonen- en kostenbarema, waarbij rekening wordt gehouden met de maatschappelijke aard van de rol van de curator van een onbeheerde nalatenschap waardoor hij zich onderscheidt van de curator van een faillissement.

Aangezien het aantal gerechtelijke mandatarissen zeer groot is, dient te worden onderzocht of er geen gemeenschappelijk wettelijk kader kan worden gecreëerd dat kan gelden voor de controle op alle gerechtelijke mandatarissen waarvoor geen specifieke regeling bestaat.

2. Nood aan rationalisatie en centralisatie

In zijn advies van 1 december 2010 Advies over het voorontwerp van wet betreffende de invoering van een familie—en jeugdrechtbank pleitte de Hoge Raad in het kader van de de bevoegdheidsverdeling tussen de familierechtbank en de vrederechter reeds voor een nog verdergaande centralisatie van de procedures met betrekking tot het beheer van goederen in de handen van de vrederechter².

De Hoge Raad stelde toen voor om ook de bevoegdheid tot aanstelling van een curator over een onbeheerde nalatenschap toe te kennen aan de vrederechter:

“De bevoegdheid tot aanstelling van een curator over een onbeheerde nalatenschap (art. 813 BW) wordt toebedeeld aan de familierechtbank. Nochtans wordt de vrederechter meestal voorafgaandelijk gevat in het kader van zijn bevoegdheid tot verzegeling van het sterfhuys op basis van art. 1151 Ger.W. Krachtens art 1154 Ger. W. dient de vrederechter dan een curator aan te stellen die alleen voorlopige maatregelen kan nemen. Het is onlogisch dat vervolgens een andere rechtsmacht opnieuw moet kennis nemen van dezelfde problematiek om dan een curator aan te stellen voor definitieve maatregelen, daar waar in de praktijk vaak problemen rijzen omtrent de afbakening tussen voorlopige en definitieve maatregelen en opnieuw de burger van de ene naar de andere rechtsmacht moet verwezen worden”.

De Hoge Raad is nog steeds voorstander van dit voorstel.

--- --- ---

² Bijvoorbeeld: verwerping nalatenschap (art. 784 B.W.), de machtiging tot opmaak van een inventaris (art. 1177 Ger.W.), aanstelling van een sekwester voor onbeheerde goederen (art. 584, 3°, Ger.W.)